

Konrad Adenauer: de strategie van nederigheid

DE NOODZAAK VAN VERNIEUWING

In januari 1943 verklaarden de geallieerden op de Conferentie van Casablanca dat ze niets minder zouden accepteren dan de 'onvoorwaardelijke overgave' van de asmogendheden. De Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt, die de drijvende kracht was achter de bekendmaking, probeerde daarmee iedere regering na Hitler de mogelijkheid te ontnemen om te beweren dat ze was misleid om zich over te geven met niet-nagekomen beloftes. Duitslands totale militaire nederlaag, samen met zijn totale verlies aan morele en internationale legitimiteit, zou onverbidlijk leiden tot een verdergaande desintegratie van de Duitse burgermaatschappij.

Ik was getuige van dit proces toen ik deel uitmaakte van de 84ste Infanteriedivisie van de Amerikaanse landmacht toen zij van de Duitse grens niet ver van het Ruhrgebied optrok naar Maagdenburg aan de Elbe, slechts 160 kilometer van waar de Slag om Berlijn zich toen afspeelde. Toen de divisie de grens overstak, werd ik overgeplaatst naar een eenheid die verantwoordelijk was voor de veiligheid en het voorkomen van door Hitler bevolen guerrilla-activiteiten.

Voor iemand als ik, die met zijn familie zes jaar eerder was weggevlucht uit een kleine stad in Beieren om aan rassensvervolging te ontkomen, was geen grotere tegenstelling denkbaar van wat ik zag met het Duitsland uit mijn jeugd. Toen had Hitler zojuist Oostenrijk geannexeerd en was hij bezig met het ontmantelen van Tsjechoslowakije. De houding van dominantie van het Duitse volk grensde aan arrogantie.

Konrad Adenauer, 1954.

Nu hingen uit veel ramen witte lakens ten teken van overgave van de bewoners. De Duitsers, die nog maar een paar jaar eerder het vooruitzicht gevierd hadden om te heersen over Europa van het Kanaal tot de Wolga, waren bang en in de war. Duizenden ontheemden, tijdens de oorlog als dwangarbeiders gedeporteerd uit Oost-Europa, zwierven in groten getale door de straten op zoek naar eten en onderdak en een mogelijkheid naar huis terug te keren.

Het was een wanhopige periode in de Duitse geschiedenis. De voedseltekorten waren groot. Velen kwamen om van de honger en de kindersterfte was twee keer zo groot als in de rest van Europa.¹ De gebruikelijke uitruil van goederen en diensten stortte in; ervoor in de plaats kwam de zwarte markt. De postdienst haperde of deed het helemaal niet. Er reed maar soms een trein, en vervoer over de weg was uitermate moeilijk door de puinhopen van de oorlog en het tekort aan diesel.

In het voorjaar van 1945 was het de taak van de bezetters om voor een of andere maatschappelijke orde te zorgen totdat voor het bestuur opgeleid militair personeel de gevechtstroepen kon vervangen. Dit vond plaats rond de tijd van de Conferentie van Potsdam (van Churchill/Atlee, Truman en Stalin) in juli en augustus van dat jaar. Tijdens die topconferentie verdeelden de geallieerden Duitsland in vier bezettingszones: de Verenigde Staten kregen het voor het zeggen in het zuidoosten van het land inclusief Beieren, Groot-Brittannië in het noordelijke geïndustrialiseerde Rijnland en het Ruhrgebied; Frankrijk het zuidwesten met het zuidelijke Rijnland en gebied langs de grens met de Elzas; en de Sovjet-Unie het oosten, een zone die liep van de Elbe tot de Oder-Neissegrens. Die vormde de nieuwe Poolse grens, waarmee het vooroorlogse Duitse grondgebied met bijna een kwart was verminderd. De drie westerse zones werden elk onder de jurisdictie gesteld van een official van de bezettingsmogendheden, die de titel hoge commissaris kreeg.

Het Duitse burgerlijke bestuur, dat ooit aantoonbaar efficiënt en onverstoorbaar was geweest, bestond niet langer. De macht werd nu tot op het niveau van het district (*Kreis*) uitgeoefend door de bezettingsmogendheden. Die handhaafden weliswaar de orde, maar het duurde bijna anderhalf jaar voordat de verbindingen weer enigszins betrouwbaar functioneerden. In de winter van 1945-1946 was zelfs Konrad Adenauer, die vier jaar later

kanselier zou worden, door brandstoftekorten gedwongen in een dikke jas te slapen.²

Het bezette Duitsland droeg niet alleen de last met zich mee van zijn recente verleden, maar ook de complexiteit van zijn geschiedenis. In de vierenzeventig jaar sinds de eenwording was Duitsland respectievelijk een keizerrijk geweest, een democratie en een totalitaire staat. Aan het einde van de oorlog ging de herinnering aan een stabiel bestuur terug naar de aanvang van Duitslands eenwording onder het kanselierschap van Otto von Bismarck (1871-1890). Vanaf dat moment tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 werd het Duitse Rijk geteisterd door wat Bismarck de 'nachtmerrie' van vijandige externe coalities noemde, die in het leven geroepen waren door Duitslands militaire potentieel en onverzoenlijke retoriek. Omdat een verenigd Duitsland sterker was en een grotere bevolking had, op Rusland na, dan een van zijn talrijke buurlanden, werd de groeiende en in potentie dominante macht een permanent veiligheidsgevaar voor Europa.

Na de Eerste Wereldoorlog verarmde de nieuw opgerichte Weimarrepubliek snel door inflatie en economische crises en ze beschouwde zichzelf het slachtoffer van de strafmaatregelen die in 1919 waren opgelegd met het Verdrag van Versailles. Vanaf 1933 probeerde Duitsland onder Hitler zijn totalitarisme op te dringen aan heel Europa. Kortom, gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw was het verenigde Duitsland afwisselend te sterk of te zwak voor vrede in Europa. In 1945 was het teruggebracht tot zijn minst zekere positie in dit werelddeel en in de wereld als geheel sinds de eenwording.

De taak om de waardigheid en legitimiteit van deze verpletterde samenleving te herstellen, kwam op de schouders te liggen van Konrad Adenauer, die zestien jaar lang burgemeester (*Oberbürgermeister*) van Keulen was geweest voordat hij door Hitler van die post werd ontheven. Adenauer was door zijn achtergrond gelukkig de aangewezen man voor een rol die tegelijkertijd nederigheid vereiste om de gevolgen van de onvoorwaardelijke nederlaag te beheersen, als het sterke karakter om onder de democratieën internationaal aanzien te herwinnen voor zijn land. Adenauer, geboren in 1876, slechts vijf jaar na de Duitse eenwording onder Bismarck, zou voor de rest van zijn leven geassocieerd worden met zijn geboortestad Keulen,

met haar reusachtige gotische kathedraal die de Rijn en de geschiedenis domineert als een belangrijke plaats in de Hanze, het middeleeuwse samenwerkingsverband van handelssteden.

Als volwassene had Adenauer alle drie de gedaantes van het Verenigde Duitsland na Bismarck meegemaakt: zijn gewelddadigheid onder de *Kaiser*, binnenlandse beroeringen tijdens de Weimarrepubliek en het avonturisme onder Hitler, uitmondend in zelfvernietiging en desintegratie. In zijn streven zijn land weer een plek in de geschiedenis en in een gewettigde naoorlogse orde te geven, werd hij geconfronteerd met de nalatenschap van wereldwijde rancune en in eigen land met de desoriëntatie van een volk dat geteisterd was door de lange reeks van revolutie, wereldoorlog, genocide, nederlaag, verdeling, economische ineenstorting en het verlies van morele integriteit. Hij koos een koers die zowel nederig was als gedurfd: het toegeven van Duitslands ongerechtvaardigde daden; het aanvaarden van de straffen voor nederlaag en onmacht, inclusief de verdeling van zijn land; het toestaan van de ontmanteling van de industriële basis als herstelbetalingen; en pogingen via onderdanigheid mee te bouwen aan de nieuwe Europese structuur, waarbinnen Duitsland een vertrouwde partner kon worden. Duitsland, zo hoopte hij, zou een normaal land worden, zij het dan, zo wist hij, met een ongewoon verleden.

VAN JEUGD TOT BINNENLANDSE BALLINGSCHAP

Adenauers vader Johann, ooit onderofficier in het Pruisische leger, was drie decennia lang ambtenaar in Keulen. Hij had niet meer onderwijs genoten dan de verplichte lagere school en was vastbesloten zijn kinderen alle denkbare leer- en carrièremogelijkheden te bieden. Adenauers moeder was het daarmee eens. Ze was de dochter van een bankbediende en vulde Johanns inkomen aan met naaiwerk. Samen bereidden ze de jonge Konrad vlijtig voor op het onderwijs en probeerden tegelijkertijd hem hun katholieke waarden bij te brengen.³ Begrippen als zonde en sociale verantwoordelijkheid liepen als een onderstroom door heel Adenauers jeugd. Als student aan de universiteit van Bonn stond hij bekend als de man die telkens weer met zijn voeten in een emmer ijswater ging zitten om de vermoedheid te

bestrijden die het gevolg was van zijn nachtelijke studeren.⁴ Nadat hij zijn studie rechten had afgerond, trad hij, met zijn familieachtergrond in de ambtenarij, in 1904 in dienst van de gemeente Keulen. Hij kreeg de titel *Beigeordneter*, wethouder, met belastingen in zijn portefeuille. In 1909 werd hij gepromoveerd tot locoburgemeester en in 1917 werd hij burgemeester van Keulen.*

Burgemeester van Keulen waren doorgaans gewezen ambtenaren die de ambitie hadden om uit te stijgen boven de gewelddadige partijpolitiek van die tijd. Adenauers reputatie groeide dusdanig dat er in 1926 in Berlijn over werd gepraat of hij misschien niet moest worden aangesteld als kanselier van een regering van nationale eenheid. De poging hem daartoe over te halen mislukte vanwege de moeilijkheid een niet-politieke coalitie te smeden, Adenauers voorwaarde voor het aanvaarden van de positie.

Adenauers eerste opmerkelijke daad op nationaal niveau hing samen met Hitlers benoeming tot kanselier op 30 januari 1933. Om zijn positie te versterken schreef Hitler algemene verkiezingen uit en stelde hij het Duitse parlement een zogenaamde *Ermächtigungsgesetz* voor, een machtigingswet waarmee het recht en de onafhankelijkheid van de burgerlijke instituties feitelijk terzijde geschoven werden, met andere woorden, hij kon dan per decreet regeren. In de maand van Hitlers benoeming tot kanselier ondernam Adenauer drie openlijke uitingen van verzet. In het Pruisische *Herrenhaus* (Eerste Kamer), waarin hij zitting had als burgemeester van Keulen, stemde hij tegen deze machtigingswet. Hij weigerde Hitler tijdens de verkiezingscampagne te ontvangen op het vliegveld van Keulen. En in de week voor de verkiezingen beval hij dat de nazivlaggen moesten worden weggehaald van alle bruggen en andere openbare bouwwerken. De week na de voorspelde overwinning van Hitler bij de verkiezingen werd Adenauer uit zijn ambt gezet.

Na zijn ontslag deed Adenauer een beroep op een oude schoolvriend die abt geworden was van een benedictijner klooster, om hem onderdak te verlenen. Die stemde in en in april verhuisde Adenauer naar de abdij van

* In 1917 veranderde keizer Wilhelm II de titel van de burgemeester van Keulen van *Bürgermeister* in *Oberbürgermeister*. Zie Dr. Matthias Oppermann, 'Biography of Konrad Adenauer', Konrad-Adenauer-Stiftung, online-archieef, <https://www.kas.de/en/konrad-adenauer>.

Maria Laach, 80 kilometer ten zuiden van Keulen aan de Laacher See. Daar verdiepte hij zich vooral in twee pauselijke encyclieken, een van Leo XIII, de andere van Pius XI, waarin de katholieke visie was neergelegd over sociale en politieke ontwikkelingen, en dan vooral op de zich ontwikkelende omstandigheden van de moderne arbeidersklasse.⁵ In deze encyclieken trof Adenauer leerstellingen die samenvielen met zijn politieke overtuigingen: het benadrukken van de christelijke in plaats van de politieke identiteit, de veroordeling van communisme en socialisme, het verzachten van de klasstrijd door nederigheid en christelijke naastenliefde, en het veiligstellen van vrije handelsconcurrentie in plaats van kartelpraktijken.⁶

Adenauers tijd in Maria Laach was niet oneindig. Terwijl hij de hoogmis van Kerstmis bijwoonde, waar mensen uit de omgeving naartoe waren gekomen om hem te zien en te steunen, drongen nazifunctionarissen er bij de abt op aan zijn vereerde gast weg te sturen. Adenauer vertrok in januari.

Het volgende decennium werd gekenmerkt door problemen en onzekerheid. Er waren momenten waarop hij in groot gevaar verkeerde, vooral na de mislukte aanslag op Hitler in juli 1944, die was georganiseerd door leden van de Pruisische adel en waar vertegenwoordigers uit de politiek en het leger van vóór de machtsovername van de nazi's bij betrokken waren. Hitler wilde wraak nemen door al deze elementen te vernietigen. Een tijdlang wist Adenauer hun lot te ontlopen door in het land van de ene plek naar de andere te trekken en nooit meer dan vierentwintig uur op dezelfde plaats te blijven.⁷ Maar gevaar of niet, nooit veranderde hij zijn afwijzing van Hitler voor het verkrachten van de rechtsstaat, aangezien Adenauer dat beschouwde als het sine qua non van een moderne staat.⁸ Bij velen was bekend dat hij niets moest hebben van Hitler, maar hij wilde zich niet aansluiten bij de samenzweerders tegen het regime, of het nu burgers waren of militairen, vooral omdat hij sceptisch was over hun kans van slagen.⁹ In het algemeen, aldus een wetenschapper, 'deden hij en zijn familie hun best zo rustig mogelijk te leven en zo min mogelijk op te vallen.'¹⁰

Hoewel hij zich politiek afzijdig hield, zetten de nazi's hem uiteindelijk toch gevangen. In het najaar van 1944 zat hij twee maanden in een gevangenis, uit het raam waarvan hij getuige was van executies, onder andere die van een zestienjarige jongen; boven hem hoorde hij het geschreeuw van andere gevangenen die werden gemarteld.

Uiteindelijk slaagde zijn zoon Max, die in het Duitse leger zat, erin hem vrij te krijgen. Toen de Amerikaanse tanks het Rijnland in februari 1945 binnenrolden, begon hij zich af te vragen of hij ooit een rol kon spelen in zijn militair verslagen, moreel verwoeste, economisch kwakkelende en politiek ineengestorte land.¹¹

DE WEG NAAR LEIDERSCHAP

Hitlers barbaarse reactie op de aanslag van juli 1944 in het krankzinnige laatste jaar van de Tweede Wereldoorlog had de rangen van zijn potentiële opvolgers gedecimeerd. Enkele politici van de Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD) hadden de concentratiekampen overleefd – onder wie Adenauers latere rivaal Kurt Schumacher – en bezaten de politieke statuur voor het kanselierschap. Maar ze hadden onvoldoende aanhang om de publieke steun te verkrijgen die noodzakelijk was om de onvoorwaardelijke overgave en de bijbehorende straffen te effectueren – voorwaarden voor het winnen van het vertrouwen van de westerse geallieerden.

In mei 1945 installeerden de Amerikaanse troepen die Keulen het eerst hadden bereikt, Adenauer als burgemeester van de stad, maar met de overdracht in juni van de autoriteit aan de Britten volgens het Verdrag van Potsdam ontstonden er spanningen, en na een paar maanden werd hij door de Britten ontslagen. Hoewel Adenauer van de bezettingsmacht enige tijd politiek niet actief mocht zijn, richtte hij zich op het opbouwen van een politieke basis als voorbereiding op de terugkeer van Duits zelfbestuur.

In december 1945 woonde Adenauer een bijeenkomst bij waar een nieuwe partij werd opgericht, die plaats moest bieden aan zowel katholieke als protestantse christenen. Aanwezig waren voormalige leden van de rooms-katholieke Deutsche Zentrumspartei, waarmee Adenauer als burgemeester van Keulen verbonden was geweest, evenals die van de conservatieve Deutschnationale Volkspartei (DNVP) en de liberale Deutsche Demokratische Partei (DDP). Velen van hen hadden zich tegen Hitler verzet en sommigen hadden daarvoor in de gevangenis gezeten. Wat de groep niet had, was een duidelijke politieke richting en doctrine; de toon van de gesprekken bij deze eerste vergadering was zelfs eerder socialistisch dan

klassiek liberaal. Deels vanwege Adenauers bezwaren werd de kwestie van partijgrondslagen terzijde gelegd en de groep werd het alleen eens over de naam van de partij: de Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU).¹²

In de daaropvolgende maand was Adenauer een van degenen die de CDU voorzag van haar politieke filosofie als de partij van democratie, van sociaal conservatisme en van Europese integratie. Duitslands recente verleden werd veroordeeld, evenals totalitarisme in welke vorm dan ook. Op een in januari 1946 gehouden congres van de belangrijkste leden van de CDU in de Britse bezettingszone in het Westfaalse Herford ging Adenauer dieper op deze principes in en consolideerde hij zijn leiderschap van de partij in wording.

Adenauers eerste openbare toespraak na afloop van de oorlog hield hij op 26 maart 1946 en was een vooruitblik op zijn daaropvolgende politieke leiderschap. Hij bekritiseerde het gedrag van het land onder Hitler en vroeg aan de duizenden toehoorders in de zwaar beschadigde grote zaal van de universiteit van Keulen hoe het mogelijk was geweest dat de nazi's aan de macht waren gekomen. Ze hadden daarna de 'grootste misdaden' gepleegd, zei hij, en de Duitsers konden nu de weg naar een betere toekomst slechts vinden door met het verleden in het reine te komen.¹³ Dat was nu eenmaal nodig voor het herstel van het land. Vanuit dit perspectief moest Duitslands houding na de Tweede Wereldoorlog tegengesteld zijn aan de reactie op de Eerste. In plaats van zich opnieuw vol zelfmedelijden te wentelen in nationalisme zou Duitsland zijn toekomst moeten vinden in een verenigd Europa. Adenauer verkondigde een strategie van nederigheid.

Adenauer, lang en schijnbaar onverstoort, was meestal kort van stof, al werd dat dan wat verzacht door de zangerige klanken van het Rijnlands, dat verzoenender klonk dan het Pruisische Duits, waarin, volgens Mark Twain, zinnen door de conversatie marcheren als militaire bataljons. (Het Rijnland kende een eigen geschiedenis totdat het in handen kwam van Pruisen in 1814-1815.) Tegelijkertijd straalde Adenauer vitaliteit en zelfverzekerdheid uit. Zijn leiderschapsstijl was tegengesteld aan het schallende, charismatische geschreeuw van het Hitlertijdperk en leek eerder op de serene autoriteit van de generatie van vóór de Eerste Wereldoorlog, wier leven in dienst gestaan had van zelfbeheersing en gedeelde waarden.

Al deze eigenschappen, samen met de status die hij had verkregen door een decennium van demonstratief afstand houden van Hitler, maakten van Adenauer de meest voor de hand liggende kandidaat om de nieuwe democratische partij aan te voeren. Maar hij schuwde bepaalde praktische kunstgrepen bepaald niet om zijn doel te bereiken. Voor de eerste CDU-vergadering was de zaal zo ingericht dat er één stoel aan het hoofd van de tafel stond. Adenauer liep erop af en verklaarde: 'Ik ben op 5 januari 1876 geboren en ben dan ook vermoedelijk de oudste van de aanwezigen. Als niemand er bezwaar tegen heeft, dan beschouw ik mezelf als voorzitter op basis van anciënniteit.' Dit wekte zowel gelach als berusting en vanaf dat moment zou hij de partij meer dan vijftien jaar leiden.¹⁴

Het CDU-programma, in de opstelling waarvan Adenauer een grote rol had gespeeld, drong er bij de Duitsers op aan het verleden van zich af te schudden en zich te richten op een toekomst gebaseerd op christelijke idealen en democratische principes:

Weg met de riedels van een verdwenen tijd, weg met de uitputting door leven en staat! Dezelfde ontbering dwingt ons allemaal aan het werk te gaan. Het zou verraad zijn aan de eigen familie en het Duitse volk om je nu over te geven aan nihilisme of onverschilligheid. De CDU doet een beroep op al die krachten die opnieuw bereid zijn te bouwen aan een onverschrokken vertrouwen in de goede eigenschappen van het Duitse volk en de onverzettelijke vastberadenheid om het christelijke idee en het hoge ideaal van de ware democratie de basis te maken van vernieuwing.¹⁵

Al die tijd was Adenauer zich bewust, of misschien bezeten, van de mogelijkheid dat een tragedie op de loer lag. Duitsland was in zijn visie moreel of materieel niet sterk genoeg om op eigen benen te staan en iedere poging dat wel te doen, zou op een ramp uitdraaien. Het nieuwe Duitsland, gelegen in het midden van het Europese continent, moest afstand nemen van zijn vroegere beleid en houding – vooral van het opportunistisch manipuleren van zijn geografische ligging en de Pruisische neiging goede banden te onderhouden met Rusland. (Pruisen, waar de wortel lag van het Duitse militarisme, zou in 1947 door de geallieerden formeel worden opgeheven als een van de Duitse deelstaten.) Adenauers Duitsland zou in plaats daar-

van zijn democratie binnenslands verankeren in de katholieke regio's en oecumenische christelijke waarden, en internationaal in een bond met het Westen – en dan vooral in veiligheidsbanden met de Verenigde Staten.¹⁶

Het dorpse universiteitsstadje Bonn, dat in de oorlog niet was getroffen door luchtaanvallen, was uitgekozen als de tijdelijke hoofdstad van de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) in afwachting van de Duitse hereniging, waarna Berlijn weer de Duitse hoofdstad zou worden. Bonn had ook Adenauers persoonlijke voorkeur, aangezien het dicht bij zijn woonplaats Rhöndorf lag en op enige afstand van het tumult van de dagelijkse politiek. Hij kon in september 1948 – voordat hij kanselier werd – de keuze van Bonn sturen vanwege zijn invloed als leider van de CDU en voorzitter van de Parlementarischer Rat, een groep politici die van de geallieerden de opdracht had gekregen de politieke ontwikkeling te plannen en een nieuwe grondwet (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*) op te stellen. Later grapte hij dat hij de raad had kunnen overtuigen voor Bonn te stemmen omdat Rhöndorf nu eenmaal te klein was (met nog geen 2000 inwoners) om als hoofdstad te dienen.¹⁷ Ook had hij zich, met minder humor, uitgesproken tegen het kosmopolitische München vanwege de Beierse reputatie van impulsieve sentimentaliteit en omdat, zoals hij geringschattend opmerkte, de hoofdstad niet midden in de akkers met aardappelen zou moeten liggen. Ook deed hij grotere steden als Frankfurt af, de plaats waar in 1848 een parlement gevestigd was geweest en dat een wel heel kort leven was beschoren, waar de vooruitzichten voor de democratie verstoord zouden kunnen worden door demonstraties en opstootjes.

HET HERSTEL VAN DE BURGERLIJKE ORDE EN DE INAUGURATIE VAN DE KANSELIER

In 1946 kwam de wederopbouw van Duitsland langzaam op gang. Er werden verkiezingen gehouden voor steeds hogere bestuursniveaus, en Duitsers werden steeds meer betrokken bij structuren en politieke verantwoordelijkheid. In januari 1947 stelden de Verenigde Staten en Groot-Brittannië een overeenkomstig economisch beleid vast voor hun zones. Frankrijk sloot zich hier een jaar later bij aan, waardoor een 'Trizone'

ontstond. De econoom Ludwig Erhard werd benoemd tot Direktor der Verwaltung für Wirtschaft (directeur van de Economische Raad) en hield toezicht op de vlotte overgang van de Reichsmark naar de nieuwe munt, de Deutschmark. Hij verbond die met het beëindigen van zowel prijsbeheersing als rantsoenering. Erhards harde economische beleid bracht een herstel op gang waardoor uiteindelijk politieke reconstructie mogelijk werd op basis van een grondwet, die door de geallieerde machten werd goedgekeurd.¹⁸

Op 23 mei 1949, vier jaar na de onvoorwaardelijke overgave, trad de nieuwe grondwet in werking en daarmee werd formeel de Bondsrepubliek opgericht, bestaande uit de drie westerse zones. Enkele maanden later zou de Sovjet-Unie de Duitse Democratische Republiek (DDR) als opvolgerstaat van de Sovjet-Russische Bezettingszone officieel uitroepen.

De Duitse deling weerspiegelde nu de scheidslijn in Europa. Het proces mondde in augustus uit in nationale verkiezingen voor een parlement, de Bondsdag. Op 15 september koos de Bondsdag een kanselier die volgens de grondwet gekozen moest zijn door een absolute meerderheid en die alleen kon worden afgezet door een absolute meerderheid, terwijl de opvolger bij naam bekend moest zijn – een stabiliserende maatregel. Hoewel Adenauer in dit nieuw gevestigde parlement van de rompstaat werd gekozen met slechts één stem verschil (vermoedelijk zijn eigen), wist hij vier opeenvolgende verkiezingen te winnen en was hij veertien jaar bondskanselier.

Duitslands soevereiniteit bleef echter serieus beperkt. De geallieerden, die door hun hoge commissarissen nog altijd de hoogste macht uitoefenden over het bezette West-Duitsland, hielden nog altijd staande dat het Duitse volk 'de hoogst mogelijke mate van zelfbestuur genoot'. Maar ze bepaalden wel dat de drie hoge commissarissen en andere autoriteiten van de geallieerden over een aantal zaken – van buitenlands beleid tot het 'gebruik van fondsen, voedsel en andere voorraden' – het laatste woord hadden.¹⁹ Het *Besatzungsstatut*, waaruit de bovenstaande citaten afkomstig zijn en dat twee weken voorafgaand aan de oprichting van de Bondsrepubliek in mei zijn officiële status kreeg, ging boven de grondwet. Met een hiermee verbonden *Ruhrstatut* werd bepaald dat de geallieerden de controle kregen over het industriële Ruhrgebied en werden de criteria vastgesteld voor de ontmanteling van de Duitse industrie voor herstelbetalingen.²⁰ Een ander